

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เพื่อให้คนพัฒนาชาติ ให้เจริญก้าวหน้าทันต่อความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของโลก กลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ เกิดผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนี้ คือได้กำหนดแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 24 ระบุว่าครูควรจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของนักเรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดความสามารถในการคิดเป็นหนึ่งในสมรรถนะสำคัญ of นักเรียน ซึ่งเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมอย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 6)

การคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) เป็นความสามารถในการจำแนก แยกแยะ องค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ เรื่องราว หรือเหตุการณ์และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสภาพความเป็นจริงหรือสิ่งสำคัญของสิ่งที่กำหนดให้ (สุวิทย์ มูลคำ, 2554: 21) ดังนั้นการคิดวิเคราะห์สามารถเรียนรู้ได้เพราะเป็นเรื่อง ความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทางสมองตามทฤษฎีของ Bloom โดยเริ่มจากความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ และการวิเคราะห์โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนสามารถนำความคิดต่างๆ มารวมกันเพื่อเกิดมโนทัศน์ใหม่ๆ เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ อย่างไรก็ตามในสองศตวรรษที่ผ่านมา พบว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ยังทำได้ในขอบเขตจำกัดและยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการ ในประเทศไทยวงการศึกษาไทยมีความเคลื่อนไหวเรื่องการคิดมาหลายปี แต่แนวคิดเหล่านั้นยังไม่ได้นำไปใช้อย่างกว้างขวาง ซึ่งปัญหาด้านการคิดวิเคราะห์เป็นปัญหาสำคัญที่เด็กไทยควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว จากการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียน พบว่า มาตรฐานที่ 4 นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์มีผลการประเมิน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปรับปรุงและพอใช้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2554: 7) ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้กำลังถูกทอดทิ้ง ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาเหล่านี้จะเป็นความรู้ที่มีเอกลักษณ์ของตนและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าก็ตาม

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนเป็นจุดเน้นประการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งนี้เพราะการคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อคนในยุคสังคม

ปัจจุบันเพราะหากคนที่มีทักษะการคิดวิเคราะห์แล้วจะสามารถจำแนก แยกแยะ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ มีภูมิคุ้มกันตนเอง ถือว่าคุณลักษณะที่สำคัญของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 แต่ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยหน่วยงานหลายหน่วยงานได้ข้อสรุปว่าเด็กไทยคิดไม่เป็น ไม่ว่าจะเป็นการคิดแบบเหตุผล คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร(2557: 29-30) กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังไม่สามารถส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาของนักเรียนเท่าที่ควร ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้วิธีการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้เหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเท่าที่ควร ทั้งนี้มีสาเหตุจากการที่ครูไม่มีประสบการณ์ในการสอนทักษะการคิดวิเคราะห์ ขาดการฝึกอบรมที่เน้นการสอนทักษะการคิดวิเคราะห์ และไม่เข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน(เพ็ญฤทัย วิโครต, 2559: 2)

ครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาความสามารถในจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิค วิธีการต่างๆ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ รู้จักค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและได้ปฏิบัติจริงมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558: 68) การพัฒนาครูเป็นงานที่สำคัญที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องสนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาครูด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การสอนงาน การเป็นพี่เลี้ยง การทำโครงการพิเศษ การเรียนรู้แบบทางไกล การประสานงานกับหน่วยงานอื่น การประชุม การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศ เป็นต้น เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่สอนและใช้เวลาเต็มที่มีคุณภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียน ซึ่งแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ไม่เท่ากัน แต่ทุกคนต้องได้รับการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ไม่ถูกทอดทิ้ง ไม่ถูกจัดอันดับให้แข่งขันเพื่อให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง(มณฑิตา สัตยตั้งใจ, 2561:4 ; นันทน์ภัส กันกา, 2558: 3)

โรงเรียนชลประทานผาแตก ในช่วงระยะเวลาการประเมินคุณภาพรอบสองพบว่า มาตรฐานที่ 4 นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับปรับปรุง ทางโรงเรียนจึงได้ดำเนินการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(2559: 5) จึงได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาไว้ว่า นักเรียนควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศโดยเน้นให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ ฝึกแก้ปัญหา และเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น แบบฝึกทักษะ โครงงาน สรุปรหรือรายงานจากการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น จากปัญหาที่กล่าวมาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจ มีเทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

สื่อการเรียนรู้นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการจัดการเรียนการสอนเพราะสื่อการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ เจตคติ ค่านิยม รวมทั้งทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิตให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างดี (กิตานันท์ มลิทอง, 2547) การใช้สื่อการสอนเป็นกลวิธีหนึ่งที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ

พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนจะต้องเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะภูมิปัญญาถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์และความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนรู้จากสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย คือ

1. ครูโรงเรียนชลประทานผาแตก 24 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 1 ปี สมัครใจเข้าร่วมโครงการและให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยจนเสร็จสิ้นการวิจัย
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่3 จำนวน 406 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ สื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้และบทเรียนมัลติมีเดีย

ขอบเขตด้านเวลา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 ถึง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561

สมมติฐานการวิจัย

หลังการเข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการครูสามารถผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ หมายถึง กระบวนการพัฒนาครูในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1)ขั้นการวางแผน 2)ขั้นการปฏิบัติ 3)ขั้นการสังเกต และ4)ขั้นการสะท้อนผล โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศติดตามมาพัฒนาครู

โรงเรียนชลประทานผาแตกผลิตสื่อการเรียนรู้ได้แก่ชุดกิจกรรมการเรียนรู้และบทเรียนมัลติมีเดียเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ในศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนชลประทานผาแตกและพื้นที่ใกล้เคียง

ทักษะการคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการวิเคราะห์ จำแนก แยกแยะ ข้อมูลองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนกำหนดให้ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ และจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อค้นหา ความจริง ความสำคัญแก่นแท้ขององค์ประกอบหรือหลักการของเรื่องนั้น ๆ สามารถอธิบายตีความสิ่งที่เห็น ทั้งที่อาจแฝงซ่อนอยู่ภายในสิ่งต่าง ๆ ปรากฏได้อย่างชัดเจน รวมทั้งหาความสัมพันธ์ ระหว่างความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุ ส่งผลกระทบต่อกันอย่างไร บอกหลักการแนวคิด และทำนายสิ่งต่าง ๆ จากเหตุการณ์ในบทเรียนหรือสถานการณ์ที่ครูกำหนดให้ได้ถูกต้อง ซึ่งได้แก่ ทักษะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ทักษะการวิเคราะห์ความสำคัญ ทักษะการวิเคราะห์หลักการ และทักษะการวิเคราะห์เนื้อหา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ครูผู้สอนมีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ครูผู้สอนมีสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์สามารถจำแนก แยกแยะ เชื่อมโยง จัดหมวดหมู่ จัดลำดับข้อมูล อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างเหตุผล และสามารถทำนายสิ่งต่าง ๆ จากเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกต้อง
4. นักเรียนมีความรักและความภาคภูมิใจในศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน
5. ชุมชนได้อนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป